

EFSA-advies voor beter welzijn varkens

Europa wil af van het preventief couperen van staarten bij varkens, maar hoe voorkom je welzijnsproblemen door staartbijten? En hoe zit het met het afleidingsmateriaal? Welke materialen leveren een positieve bijdrage aan het dierwelzijn? De Europese voedselveiligheidsautoriteit EFSA bracht onlangs advies uit over beide kwesties aan de Europese Commissie.

Hans Spoolder en Marc Bracke
Wageningen UR Livestock Research
Geesje Rotgers
V-focus

Staartbijten is een groot welzijnsprobleem. Het couperen van staartjes is dat ook. Europa wil dan ook af van het preventief couperen van de staarten van varkens, zonder dat dit leidt tot bijterij. Daarom heeft de Europese Commissie het Animal Health and Welfare Panel (AHAW) van EFSA gevraagd te onderzoeken wat de risicofactoren zijn voor staartbijten en daarnaast welk afleidingsmateriaal voor alle categorieën van varkens bijdraagt aan het dierenwelzijn. Wetenschapper Hans Spoolder van Wageningen UR maakt deel uit van de AHAW-werkgroep. In mei bracht de AHAW haar advies uit. Dit advies behandelt de problematiek rondom het couperen van staarten en de geschiktheid van afleidingsmaterialen afzonderlijk. Voor wat betreft de afleidingsmaterialen werd bijvoorbeeld ook gekeken naar nestbouwgedrag van zeugen.

Ervaringen mét staarten

In veel grote varkenslanden als Nederland, Denemarken, Spanje en Duitsland worden de staartjes routinematig gecoupeerd. Toch is er ook een aantal landen waar dat niet gebeurt. De onderzoeksgroep bestudeerde een aantal internationale datasets en literatuur om de risicofactoren voor staartbijten te kunnen kwalificeren en kwantificeren. Uit de studie bleek, wat we eigenlijk al wisten, dat staartbijten een multifactorieel probleem is. Toch heeft het onderzoek ook voor Nederland nieuws opgeleverd, zegt Spoolder. "In Nederland hebben we in 'normale afdelingen' ondanks couperen net zoveel staartbijten als in sommige landen waar couperen verboden is. Dat is op z'n minst opmerkelijk en bovendien een goede aanleiding tot meer onderzoek. In Denemarken mogen de staartjes bijvoorbeeld niet meer dan voor de helft gecoupeerd worden. De Finnen en Zweden coupe-

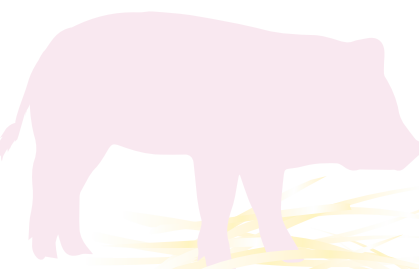
ren helemaal niet en een opvallende uitkomst van het EFSA-onderzoek is dat de varkens hier niet vaker staartbijtbeschadigingen lijken te hebben dan in Nederland en Spanje. De houderijsystemen zijn echter wel heel verschillend. Zo gebruiken de Finnen en Zweden meer dichte vloeren, vaker stro en vaker voertroggen met vooral brijvoer." De EFSA wil niet direct conclusies verbinden aan de kwaliteit van de houderij in beide landen, weet Spoolder. "De datasets die de EFSA kreeg, waren niet voor deze analyse opgezet, en de staartbeschadigingen bij varkens in de ziekenboeg waren er niet in meegenomen."

Toolbox inschatten risico

Op basis van wetenschappelijk onderzoek is een 'toolbox' ontwikkeld waarmee adviseurs en varkenshouders op bedrijfsniveau de risicofactoren voor staartbijten kunnen inschatten. Met deze toolbox (zie Tabel 2) kunnen de risico's vanuit zowel het management als het dier op waarde worden geschat.

Noodzaak van afleidingsmateriaal

Gebrek aan voor varkens interessant afleidingsmateriaal is een van de grootste risicofactoren voor verveling en staartbijten. Vanuit menselijk gezichtspunt zijn sommige afleidingsmaterialen zoals een bal of een houten paal misschien interessant, maar een varken kijkt er anders tegenaan (zie tabel 1). Daarom is bekeken over welke kenmerken het afleidingsmateriaal moet beschikken om een lage prevalentie van letsels aan de staart en de huid te realiseren. Uit deze inventarisatie blijkt dat varkens behoefte hebben aan manipuleerbare materialen die op meerdere manieren gebruikt kunnen worden. Wanneer het materiaal niet voldoet aan de behoeften van de dieren, kan dit uiteenlopende negatieve gevolgen hebben (zie Tabel 2).

Tabel 1

Kenmerken waaraan afleidingsmaterialen voor varkens moeten voldoen
1. Veilig (vrij van schadelijke stoffen)
2. Vervormbaar en beweegbaar. Gemakkelijk te manipuleren door het varken
3. Multifunctioneel. Het varken kan er meerdere kanten mee op (op kauwen, vervormen, bewegen door de ruimte, structuur veranderen)
4. Voergerelateerde eigenschappen (geurig, smakelijke aroma, voedzaam)
Presentatie van het materiaal
5. Regelmatig verversen zodat het varken belangstelling houdt
6. Toegankelijk voor orale manipulatie
7. Hygiënisch (niet bevuild met uitwerpselen)

Tabel 2

Toolbox voor de beoordeling van het risico op staartbijten.

Risicofactor	Indicatoren voor staartbijten, af te lezen aan het management	Indicatoren voor staartbijten, af te lezen aan het varken
Staartbijten in de groep		<ul style="list-style-type: none"> Toename staartletsels Staart wordt naar beneden gehouden Verhoogd staartbijtgedrag Grotere rusteloosheid
Afleidingsmateriaal	<ul style="list-style-type: none"> Afwezigheid van geschikt afleidingsmateriaal (zie Tabel 1 voor kenmerken goed materiaal) 	<ul style="list-style-type: none"> Aanwezigheid van staarten met bijtwonden Aanwezigheid van huidletsels Weinig interesse in het afleidingsmateriaal (ontbreken van bijtsporen, stof op het materiaal) Materialen niet/weinig ververst.
Diergezondheid	<ul style="list-style-type: none"> Slechte biosecurity Teveel pathogenen op het bedrijf Vaccinatieprogramma dat tekortschiet 	Toename van: <ul style="list-style-type: none"> Slecht vreten Hijgen, rillen, in elkaar gedoken Liggedrag Hoesten, niezen; rode ogen Slechte lichamelijke conditie Diarree Variatie in uniformiteit binnen de groep
Genetica van het dier	<ul style="list-style-type: none"> Hoge fokkerijwaarde voor mager vlees, hoge groei en lage vetaanzet 	<ul style="list-style-type: none"> dieren met weinig spek
(Rangorde-)gevechten / toegang tot resources (ruimte, vreetplaatsen?)	<ul style="list-style-type: none"> Veel dieren per m² Veel dieren per voerplaats Onvoldoende aandacht voor samenstellen van groepen 	Toename van: <ul style="list-style-type: none"> Huidletsels Agressie Rusteloosheid Slechte lichamelijke conditie
Omgeving	<ul style="list-style-type: none"> Extreme of variabele temperatuur lucht; Hoge luchtsnelheid; Intens lichtniveau; Hoge mate van schadelijke gassen (bijv. CO₂, NH₃) 	Verhoging van de volgende indicatoren: <ul style="list-style-type: none"> Hijgen, rillen, in elkaar gedoken Slechte lichamelijke conditie, een slechte conditie van de vacht Rusteloosheid; Rode ogen; Gewijzigd liggen gedrag tonen thermisch ongemak;
Voeding	Dieetsamenstelling: <ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan zout Gebrek aan aminozuren Gebrek aan energie 	Toename van: <ul style="list-style-type: none"> Slechte lichamelijke conditie, diarree Slechte conditie van de haren Rusteloosheid Voedselzoekgedrag Maagzweren Variatie in de uniformiteit binnen de groep

Eisen aan afleidingsmateriaal

Sinds 2003 moeten varkens permanent kunnen beschikken over afleidingsmateriaal om het welzijn van de dieren te verbeteren (Richtlijn 2001/93/EG). De wijze waarop hier in de

praktijk mee wordt omgegaan is zeer divers en de EU-landen worstelen met de handhaving omdat zij niet weten welke materialen wel en niet bijdragen aan het dierenwelzijn, aldus Spoolder. "Daarom heeft de Europese

Commissie de ESFA gevraagd wetenschappelijk te onderzoeken waaraan het afleidingsmateriaal moet voldoen."

Dat heeft een tweede 'toolbox' opgeleverd voor de praktijk (zie Tabel 1). Wanneer het afleidingsmateriaal aan deze kenmerken voldoet, vertoont het varken meer natuurlijk gedrag en verkleint dat het risico op staartbijten en huidletsels door soortgenoten, zo wijst een uitgebreide bestudering van internationale data uit. De varkens richten zich dan meer op het materiaal in plaats van op hun hokgenoten. Voor zeugen vlak voor het werpen zou het materiaal tevens geschikt moeten zijn voor de uitoefening van het nestbouwgedrag. Afleidingsmateriaal als stro, hooi en gras voldoet goed aan de vereiste kenmerken volgens de EFSA, zegt Spoolder. En het ophangen van een touw, mits van natuurlijke materialen als stro, hennep of katoen, voldoet eveneens. Een bos (vers) hout is ook heel interessant voor het varken; een (groot) stuk hard hout niet, vooral niet als het los in het hok ligt. Wat ook niet interessant is zijn stroruiven met dichte mazen en strokokers die nauw zijn afgesteld of hoog zijn opgehangen (een varken wil met de neus naar de grond; stro heeft een krachtig imago, maar als het 'onbereikbaar' wordt aangeboden is het van weinig waarde).

Implementatie Nederland

Het rapport ligt nu bij de Europese Commissie en naar verwachting zal de commissie het advies ondersteunen. Vervolgens is het aan de lidstaten om aan de slag te gaan met de toolboxes.

Website FareWellDock

Op de internationale website FareWellDock.eu staat de voortgang van het lopende onderzoek naar couperen en de waarde van hokverrijkmateriaal voor varkens. Meer informatie over dit onderwerp is te verkrijgen bij Marc Bracke: marc.bracke@wur.nl

Het rapport 'Scientific Opinion concerning a Multifactorial approach on the use of animal and non-animal-based measures to assess the welfare of pigs' is te downloaden van de website: www.efsa.europa.nl.